

Badische Landesbibliothek Karlsruhe

Digitale Sammlung der Badischen Landesbibliothek Karlsruhe

Rudolphi Goclenii Exercitationes et disputationes ethicae & politicae

Goclenius, Rudolph

Marpurgi Cattorum, 1601

Disputatio XXVIII.

[urn:nbn:de:bsz:31-109121](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:bsz:31-109121)

4. Cùm verba legis sensum durum patiuntur, non ab illis, sed a mente legis standum.

5. Verba ad intellectam possibilem sunt referenda.

6. Benignius leges interpretandæ sunt, quod voluntas earum conseruetur, Celi. in l. Benignius 18. D. de legib.

17. Sed age, exemplo assertio nostra illustrerur: Adoptivi post emancipationem mittunt nomen liberorum. Tu filiam, quæ fuit à te adoptata, in animo habes ducere post emancipationem, licet ne?

18. Per jus sanè licet, quia persona emancipata intelligitur extranea.

19. At per æquitatē non licet, ut quam pro filia antè habueris, in posterum ducas uxorem, ne eadem uxor & filia esse videatur.

20. Utrius igitur potior ratio habenda, legisne an æquitatis: Profecto æquitatis.

21. Majorem enim pudoris, quàm ejus quod licet, rationem habere decet: nec tam quid liceat, quàm quid honestum sit, spectandum est.

DISPUTATIO XXIII.
DE CAUSIS VIRTUTVM.

UT causarum omnium rerum: ita in primis virtutis ejus, quæ moralis dicitur, difficilis est investigatio.

Quæ

2. Quò autem difficilior investigatio, eò res obscurior & præstantior ferè, ejusque perceptio jucundior & tuavior.

3. Est autem Virtus moralis, definiente Aristotele libro 2. c. 7. ἔστι πάρεσθαι πικρὴν μέσστην ἄσπαστην πρὸς ἡμᾶς ἀεικλήνη λόγῳ καὶ ὡς ἂν φέρνιμοι θεῖσσι.

4. In virtute considerantur tum causæ ejus cum objecto, tum quæ eam consequuntur effecta.

5. Efficientes, vel principales sunt vel adjuvantes.

6. Efficientes principales sunt, quæ primas obtinent in cienda actione honesta.

7. Estq; propinqua vel remota.

8. Remotæ sunt intellectus & voluntas.

9. Intellectus est causa efficiens virtutis remota, quæ rem percipit, perceptamq; honestam vel inhonestâ, bonam vel malâ judicat.

10. Voluntas altera efficiens remota est, quæ rem ab intellectu perceptam & judicatam appetit, vel sequendo si bona sit, vel fugiendo si mala, prout recta ratio monstrat.

11. Propinqua causa est electio, qua discursu mentis voluntario eligitur res una præ aliâ, quam praxis consequitur.

12. Praxis est rerum à nobis deliberatarum, & certo animi judicio probatarum executio, quatenus ea nobis concessa est.

M 4

13. Hæc

13. Hæc sunt quæ Aristoteles in virtute prædito operante requirit z. Ethic. c. 4. primum ut sciens, deinde ut volens habito delectu, eligensq; illud, quod bonum est, agat: Tum ut firmè constanterq;, quod agit, faciat.
14. Recta namq; ratio promptaq; voluntas in actionibus semper indissolubili nexu sunt conjungendæ.
15. Unde Arist. lib. 6. c. 2. electionem definit vel intelligentem appetitionem, vel appetentem intelligentiam.
16. Est igitur *προαιρετικὴ* moralis virtus, quia voluntas nostra secum semper habere debet *βούλησιν*, id est, consultationem, *μελέτην*, id est, meditationem, & *προαίρεσιν*, id est, electionem eorum, quæ sunt in nostra potestate.
17. Cæterum differt tum electio à deliberatione, tum voluntas ab utraq;.
18. Electionis & deliberationis differentia est in materia, quæ hujus quidem incerta est: de qua consultando quæritur: Illius verò certa & manifesta.
19. Est enim id quod jam decretum, & in deliberando cæteris prælatum est.
20. Hinc Græcis *προαιρετικὴ*, quasi *προετιρητικὴ* dicitur.
21. Ab utraq; voluntas differt, quia est ipsius boni solùm, quod voluntati subjicitur, seu finis: deliberatio verò & electio mediolorum tantum.

22. Plures tamen sunt voluntatis ab electione differendi modi: Animalia siquidem & pueri volunt quidem, sed non eligunt, ut ita voluntas electione sit latior.

23. Sic impossibilia, & quæ in nostra potestate sita non sunt, possumus velle, eligimus autem minimè, teste Aristotele lib. 3. c. 2.

24. Causæ adjuvantes sunt cum homine natæ: vel extrinsecus ei accedunt.

25. Innascitur naturalis impetus, quo aptus est solus homo, ut possit asuefieri ad virtutem exercendam, ejusque habitum percipiendum.

26. Extrinsecus accedunt doctrina & disciplina.

27. Doctrina tum voce viva, tum literis constat: illa præceptorum est, hæc librorum, qui muti magistri appellari consueverunt.

28. Hæc sunt per quæ Aristoteles bonos nos & honestos fieri pronunciat in Politicis, inquiens, ἀγαθοὶ καὶ ἀνομοῦνοι γίγνοντο διὰ τριῶν: τὰ τελέα ὅ τὰ πάντα ἐστὶ φύσις, ἔθος, λόγος.

29. Finalis est causa externa, quæ movet ut summo conatu ad virtutem, ejusque habitum nobis comparandum feramur.

30. Hæc multiplex esse potest, quam varietatem absolutissimè expressisse videtur Alcmena apud Plautum.

31. Ibi enim ait, Virtus præmium est optimum

M s m m s

num: Virtus omnibus rebus anteit profectò, Libertas, salus, vita, res, parentes, patria & prognati tutantur, servantur: Virtus omnia in se habet, omnia adsunt bona, quem penes virtus est.

32. Internæ causæ sunt Materia & Forma.

33. Materia est habitus, qui est impressa animis nostris qualitas primæ speciei seu affectio, quæ vix ac ne vix quidem postea delecti potest, adfertq; ad idem in perpetuum agendum non tantum animi propensionem & alacritatem, sed determinatum penitus voluntatis nostræ motum & desiderium.

34. Unde fit, ut *ἡδὴ* altera quædam natura in nobis sit, & meritò appelletur.

35. Neq; enim contrariæ affectionis motus vel rationes admittit, ac ne audit quidem, quia profus sepulta est in nobis sic dispositis vis affectus contrarii huic dispositioni animi.

36. Firmitas hæc & perpetuitas à consuetudine est seu more, unde virtus ipsa moralis appellatur, *ὅτι ἡ εἶδος περιχρηται*, ut Arist. ait 2. Ethic. c. p. 1.

37. Sunt autem actiones moris seu morales, ex quibus benè vel malè morati dicimur, & ex quibus virtutis vel vitii alicujus formam & impressionem contrahimus, deniq; ex quibus bonorum virorum nomen nobis comparamus.

38. Eæ dicuntur ita, partim ut ab intellectivarum virtutum operationibus distinguantur, partim quod illa institutio vitæ, per quam probi vel pravi apparemus, Græcis *ἦθος*, Latinis verò mos appelletur.

39. In iis ergo rationis atq; voluntatis humanæ vis & dominatus cernitur, quia ex liberatione quadam animi propriè suscipiuntur, non ex solo naturæ impetu, ut edere & bibere.

40. Actiones hæ cum ipsa virtute seu habitu sedem suam habent non tantum in animo, sed in corpore quoq; , cum ministerio hujus quoq; perficiantur.

41. Nam earum actionum, quæ solis animi viribus fiunt, id est, quæ internæ tantum sunt, subjectum est tantum animus hominis ipse.

42. Sunt ergo totius *ὁρισμένης* & individui proprium effectum & opus, sunt animi & corporis communes agitationes & affectiones, non solius animi neq; solius corporis propriæ.

43. Quæ enim agimus tanquam homines, ea partim rationis imperio, partim corporis ministerio efficimus, ut utraq; nostri pars suam in iis actionibus vel laudem vel pœnam meritò reporter.

44. Hinc est quod Aristoteles ait 6. Ethicæ cap. 12. rectum opus prudentia & morali virtute perfici.

45. Forma virtutis moralis est, utriusq; extremi ad mediocritatem concinna temperatio, quæ actionum extremarum concinna ad medietatem reductio, hanc virtutem & constituit, & ab aliis distinguit.

46. Id ab Aristotele inde probatur, quod artes & disciplinæ omnes tum munere suo probe fungantur, cum opera sua ad mediocritatem retulerint. Ergo & Virtus idem aget.

47. Quia, plures essent virtutes unius rei, vitium verò unum, si in mediocritate posita virtus moralis negaretur, cum tamen unus tantum rectè agendi modus, virtusq; una sit.

48. Ut autem in vitiis non est medium: ita quoque non omnis actio admittit mediocritatem.

49. Quædam enim actiones sunt, quæ statim cum ipso nomine vitium connexum habent, ut malevolentia, invidia, adulterium, cædes, furtum.

50. In his, quia nunquam bene aut non bene versari licet, semper peccatum est.

51. Si enim hæc mediocritatem admitterent, ejusdem quoque excessum & defectum admitterent, atq; sic excessionis excessus, & defectiois defectus admitteretur.

52. Quædam Actiones & perturbationes per se vitiosæ & malæ non sunt, sed respectu circumstantiarum rectè vel non rectè fieri

feri dicuntur. Ea medium recipiunt.

53. Mediocritas porro duplex est, rei una, altera personæ.

54. Rei Mediocritas est inter duo extrema posita, à quibus æquè distat, ut medium punctum circuli à circumferentia.

55. Ea dicitur medium proportionis Arithmeticæ.

56. Personæ mediocritas est quædam *Cymmetria* Musica persimilis, in qua affectuum contrariorum temperatio concinna servatur, itemq; actionum ipsarum cum iudicio rectæ rationis, & dicitur mediū proportionis Geometricæ.

57. In hac circumstantiæ perpetuæ sunt observandæ: Quando, in quibus, & in quos deest, cuius rei causa, & quomodo æquum est, secundum Aristot. lib. 2. Ethic. cap. 6.

58. Atq; hæc causæ sunt virtutis moralis externæ & internæ: sequitur objectum.

59. Mediocritas antè dicta respicit tum affectiones, tum actiones.

60. Affectiones sunt timere, confidere, concupiscere, averfari, irasci, misereri, gaudere, dolere.

61. Actiones sunt, si quispiam secundum has affectiones operetur, in quibus utrisque virtus subsistit.

62. Quia autè & magis & minus affici possumus,

sumus, & utrunq; non rectè, itemq; in actionibus est nimium, parum, mediocre, idè virtus in mediocritate versari ab Arist. dicitur.

63. Majus illud ὑπερβολὴ excessus dicitur, minus ἄλλειψις defectus, quæ vitia duo extrema sunt virtuti contrariè opposita.

64. Virtutem consequitur cōscientia tranquilla, honesta animi delectatio, & voluptas non declinans à mediocritate, ac deinde perpetua constansq; secundum virtutem actio & operatio, in qua Aristoteles summum hominis politici bonum & felicitatem constituit.

DISPUTATIO XXV.

Ethica Platonica theses,

DE SUMMÒ BONO.

FELICITAS seu beata vita nec in otiosa contemplatione sapientiz, nec in otiosa virtutis notitia collocanda est.

1. Sed ejus τελείωσις consistit in ἐνεργείᾳ & efficacitate.
2. Aristoteles beatam hominis vitam omnibus numeris cumulatam tribus bonorum generibus definit: etsi τὰ πρωτὰ actioni virtutis tribuat.
3. Sit hæc mundana felicitas, quæ exiguis hujus vitæ spatii & terminis circumscribitur.

5. Plato